

Een overwinterende Witbandkruisbek in het Noordlaarderbos

Lazar Brinkhuizen & Alwin van Lubeck

De Witbandkruisbek *Loxia leucoptera* is een erg zeldzame verschijning in Nederland met een sterk invasief voorkomen (Ebels *et al.* 1999). Zulke invasies zijn meestal het gevolg van een gebrek aan voedsel. Hierdoor verlaten de vogels hun broedgebieden en gaan ze rondzwerven. Opmerkelijk hoge aantallen Witbandkruisbekken in juni 2013 in Duitsland en in Scandinavië waren de eerste signalen dat er een nieuwe invasie op komst was (www.club300.de). In diezelfde periode werden in het noorden van Europa ook forse aantallen Kruisbekken *Loxia curvirostra* en Grote Kruisbekken *Loxia pytyopsittacus* waargenomen (www.netfugl.dk). In Nederland werden in de zomer en nazomer van 2013 al vlot een aantal Witbandkruisbekken waargenomen. Voor zover nu bekend (www.dutchavifauna.nl) gaat het om vier vogels die allemaal slechts een dag werden gezien: op 21 juli een adult in Roodeschool, op 22 juli twee jonge vogels op Texel en op 29 september een adult vrouwtje op Terschelling. In dit artikel documenteren we een Witbandkruisbek die in de winter van 2013/14 geruime tijd op eenzelfde locatie verbleef.

Ontdekking

Op 7 november 2013 besloot ik, Lazar Brinkhuizen, samen met Alwin van Lubeck het Noordlaarderbos te bezoeken met als doel een zeldzame kruisbekkensoort te vinden. Aangezien er op grote schaal Kruisbekken opdoken in Nederland, kon dit wel eens een leuk na-jaar worden. Al eerder die week waren er meldingen binnen gekomen van grote groepen Kruisbekken en mogelijke Grote Kruisbekken in het Noordlaarderbos. Het Noordlaarderbos is in Groningen, samen met enkele bosgebieden in Westerwolde, een van de weinige plaatsen in de provincie met een geschikt leefgebied voor kruisbekken. Naast een gevarieerd aanbod van oud loofhout bevinden zich hier ook naaldbomen waarvan de drie kruisbekkensoorten de voorkeur lijken te geven. De favoriete naaldbomen zijn vooral grove den, fijnspar en lariks. Zie verder De Bruin & Van der Spoel 2013 voor een meer uitgebreide beschrijving van het Noordlaarderbos.

De weersomstandigheden waren die dag niet optimaal. De harde wind en het gebrek aan licht zou het vogelen in het bos er niet gemakkelijker op maken. Desalniettemin moesten deze omstandigheden de pret niet bederven en besloten wij toch het bos in te gaan. Wij begonnen onze zoektocht aan de zuidkant van het Noordlaarderbos. Eenmaal in het bos hoorden wij op diverse plekken Kruisbekken roepen. Door de harde wind waren de vogels lastig in beeld te krijgen. Na een dik uur te hebben rondgestruind, vonden wij uitein-

delijk een groepje Kruisbekken dat ter plaatse zat in de aanwezige lariksen, niet ver van ons vandaan. We hadden geen telescoop of een fotocamera bij de hand en besloten daarom iets van het pad af te gaan om de groep beter in beeld te krijgen. Plotseling zag ik met mijn verrekijker, op circa dertig meter afstand, een 'witbandige' Kruisbek tussen de groep die mij direct deed denken aan een Witbandkruisbek. Ook Alwin had de vogel al vrij snel in beeld. Achter mij liep toevallig Guido Meeuwissen die de groep Kruisbekken ook aan het bekijken was. Ik attendeerde Guido op de mogelijke Witbandkruisbek. Met zijn drieën hadden we de vogel kort in beeld, waarbij direct een aantal zaken opviel. Het leek een eerstejaars mannetje te zijn met twee brede witte banden op de vleugel. De vogel oogde slanker en meer vinkachtig in vergelijking met de andere Kruisbekken. Ook was de kop van de vogel fijner gebouwd. Toen de rug goed te zien was begonnen bij mij de alarmbellen te rinkelen. De witte vleugelbanden waren wel erg breed en te zien was dat de vogel relatief brede witte tertialtoppen had. Ik wist haast wel zeker dat wij keken naar een jong mannetje Witbandkruisbek. Helaas vloog de hele groep Kruisbekken, in gezelschap van de mogelijke Witbandkruisbek, na enkele minuten weg en verdween in zuidelijke richting het bos in.

Ondanks dat Alwin, Guido en ik vrijwel zeker waren van de determinatie, besloten wij de vogel als onzeker te melden. Er werd een slag om de arm gehouden omdat het om een zeldzame verschijning ging. Tevens waren

Witbandkruisbek in het Noordlaarderbos, 30 december 2013

Foto: Gerrit Kiekebos

de korte waarnemingsduur en het gebrek aan licht factoren die de determinatie bemoeilijkten. We zijn tot het donker doorgestaan met zoeken, maar hebben de vogel niet meer terug kunnen vinden. Eenmaal thuisgekomen, heb ik direct verschillende vogelaars alert gemaakt op deze bijzondere verschijning. Een bevestiging was namelijk van belang om dit geval met zekerheid te kunnen indienen bij het CDNA. Gelukkig gebeurde dit meteen de volgende ochtend (8 november 2013), want Marnix Jonker en Martin Olthoff vonden de vogel toen terug in een groepje Kruisbekken. Op dezelfde dag werd de Witbandkruisbek door meerdere vogelaars goed gezien en gefotografeerd. De determinatie werd hierdoor zeker.

Beschrijving

De dagen erna is de vogel herhaaldelijk gezien en gefotografeerd zodat een nauwkeurig omschrijving van de kleeckenmerken en een leeftijds- en geslachtsbepaling mogelijk was.

Leeftijd/geslacht: Mooi rood exemplaar, met enige groene veren in de mantel. De niet hele brede banden en tertialtoppen duiden op een eerstejaars mannetje.

Bouw: De bouw is anders dan die van de Kruisbek. Kleinere kop en lichaam slanker dan een Kruisbek, doet meer denken aan een Vink dan aan een Kruisbek.

Kop: Snavel als van Kruisbek, maar niet met sterk krommende bovensnavel en snavelpunt. Ondersnavel net als bovensnavel dun en fijn, maar zonder lange punt. Hierdoor heeft de vogel niet echt een gekruiste snavel.

Bovendelen: Mantel en grondkleur niet erg verschillend van Kruisbek, hooguit wat feller rood, de vleugel wel opvallend zwart(er). Twee brede witte banden op de grote en middelste dekveren. Vleugelstreep op de middelste dekveren; van buiten breed en geleidelijk afnemend naar binnen toe. De vleugelstreep op de grote dekveren daarentegen begint slank en wordt breder naar binnen toe. Tertiaalzomen vrij breed, wat eveneens op Witbandkruisbek wijst. Vleugelstrepen en tertiaalzomen waren echter niet zo breed als je bij een adult zou verwachten. Deze kleedkenmerken wijzen sterk in de richting van een jong mannetje.

Onderdelen: Op de onderdelen bevinden zich nog enkele groene veren met een ietwat rossige tint.

Staart: De licht gevorkte staart maakte een vrij korte indruk in tegenstelling tot de andere Kruisbekken.

Verblijfsduur en gedrag

De Witbandkruisbek werd op 7 november 2013 voor het eerst gezien. Daarna werd hij bijna dagelijks in het Noordlaarderbos gezien en hij werd hier ook erg vaak gefotografeerd. De vogel is op 2 februari 2014 voor het laatst gezien. Hij verbleef dus in totaal bijna drie maanden in het Noordlaarderbos. Voor zover bekend is de vogel niet buiten het bos waargenomen. In deze periode wemelde het van de Kruisbekken in Nederland (www.waarneming.nl). Ook in het Noordlaarderbos, vooral in het zuidelijk deel waar veel lariksen

Witbandkruisbek in het Noordlaarderbos, 18 januari 2014

Foto: Gerrit Kiekebos

staan, foerageerden veel Kruisbekken op de knoppen en naalden van deze bomen. Met een beetje geluk liet de Witbandkruisbek zich goed en langdurig bekijken tussen de andere aanwezige Kruisbekken. Het kwam daarentegen ook voor dat de vogel slechts kort in een groepje Kruisbekken werd waargenomen om daarna weer te verdwijnen in het bos. Dit mobiele gedrag had waarschijnlijk te maken met de aanwezigheid van predatoren zoals Havik en Sperwer die beide hier regelmatig werden waargenomen. Daarnaast werd duidelijk dat de Kruisbekken zich schuil hielden bij harde wind of tijdens een hevige regenbui. Het gedrag van de aanwezige Kruisbekken was naar mijn mening daarom niet altijd voorspelbaar. Al met al waren er dus meerdere factoren die een rol speelden of de vogel al dan niet makkelijk te vinden was.

Discussie

De waarneemomstandigheden op de eerste dag bemoeilijkten een sluitende determinatie. De vogel werd daarom eerst gemeld als een onzeker geval van een Witbandkruisbek. De vogel liet zich de dagen na de ontdekking echter nog vele malen bewonderen door vogelaars uit het hele land. De Witbandkruisbek is door veel verschillende waarnemers gezien en gefotografeerd. De beschrijving en de documentatie waren daardoor goed genoeg om de determinatie als zekere Witbandkruisbek te bevestigen. De vogel is in maart 2014 door mij ingediend bij het CDNA, die de waarneming inmiddels heeft aanvaard.

Dit is het vierde geval voor de provincie Groningen. De eerdere drie gevallen waren allemaal vogels die slechts één dag werden gezien. Het eerste geval was een jonge Witbandkruisbek die op 20 augustus 2002 werd ontdekt door Dušan Brinkhuizen op het Selwerderhof te Groningen (Brinkhuizen 2002). De tweede vogel was een adult mannetje dat enkele maanden later, op 23 november 2002, door Nico de Vries werd ontdekt bij Sellingen (Gors 30: 174; Dutch Birding 25: 361-384). Het derde geval was een adult die op 21 juli 2013 door R.H. Schripsema op een vogelrinkbak in zijn tuin in Roodeschool werd gefotografeerd (www.waarneming.nl). Bij de grote invasie in 1997/98 werden op meerdere plekken in Nederland groepjes Witbandkruisbekken gezien die langere tijd op één plaats pleisterden (Ebels *et al.* 1999). Tijdens deze invasie zijn echter geen Witbandkruisbekken in Groningen gezien. Het geval in het Noordlaarderbos is dus het eerste geval voor Groningen van een Witbandkruisbek die langere tijd, bijna drie maanden, in eenzelfde gebied verbleef.

Dankwoord en verantwoording

Dit overzicht is gebaseerd op eigen waarnemingen, op waarnemingen van andere vogelaars en op informatie uit waarneming.nl. Veel dank aan alle waarnemers voor het melden van al hun waarnemingen en plaatsen van foto's op waarneming.nl. Verder dank aan Gerrit Kiekebos voor het beschikbaar stellen van foto's.

Literatuur

- Brinkhuizen, D. 2002. Witbandkruisbek nieuw voor Groningen. *De Grauwe Gors* 30: 98-101.
- de Bruin, J. & A. van der Spoel 2013. De broedvogels van het Noordlaarderbos. *De Grauwe Gors* 41: 36-43.
- Ebels, E., R. van Beusekom & M. Robb 1999. Invasion of Two-barred Crossbills in The Netherlands and Europe in 1997/98, with notes on identification, vocalisation and ecology. *Dutch Birding* 21: 82-96.

Lazar Brinkhuizen - Groningen

lbrinkhuizen@gmail.com

Alwin van Lubeck - Groningen

alwinvlubeck@gmail.com